

Nová pamětní deska připomíná transport smrti v Roztokách

V hale nádražní budovy v Roztokách u Prahy byla koncem dubna letošního roku u příležitosti tradiční každoroční pietní vzpomínky na oběti transportu smrti odhalena nová pamětní deska. Slavnostního aktu se zúčastnili zástupci města Roztoky, Velvyslanectví Spolkové republiky Německo, Federace židovských obcí v ČR, Československé obce legionářské, Spolku pro zachování odkazu odboje a senátor Jiří Dienstbier.

Příjezd vlaku s vězni z koncentračních táborů koncem druhé světové války dosud na roztockém nádraží připomínal pomník s plastikami akademické sochařky Hedviky Zaorálkové a strohým nápisem: TRANSPORT SMRTI, 28. IV. 1945, NEZAPOMENEME.

Důvodem instalace nové desky nebylo jen opravení chyby v datu na pomníčku z roku 1947 (transport na nádraží zastavil 29. dubna), o níž se ostatně v Roztokách již dávno ví. Šlo především o snahu podat základní informaci o tom, k čemu zde před třiašedesáti lety došlo. S odchodem prvních pamětníků událostí z konce druhé světové války postupně mizí i obecné povědomí místních obyvatel o nedávné historii místa. Obyvatelstvo se mění také díky stoupajícímu počtu nově přichozích, kteří si malebné městečko pár kilometrů za Prahou zvolili za svůj nový domov a o jeho minulosti se dozvídají jen zprostředkovaně. Stručný nápis „starého“ pomníčku tak již nestačí.

Válečný veterán plk. Pavel Vranský a Miroslav Košťál z Roztok, který v dubnu 1945 pomáhal vězňům, při odhalení pamětní desky
Foto: Jan Žirovnický

V případě transportu smrti jde o událost, na kterou mohou být Roztočtí právem hrdí: navzdory ohrožení vlastních životů zuboženým vězňům z transportu obětavě pomáhali, a stovkám z nich dokonce zachránili život.

Neobvyklá pomoc civilistů vězňům z transportu smrti vzbuzuje v poslední době pozornost historiků, dokumentaristů a žurnalistů v Česku i v Německu a díky tomu snad proniká do povědomí širší veřejnosti. Otevírá tak diskusi nejen nad historickými tématy, ale i nad obecnými otázkami občanské odvahy a lidskos-

ti. Přitom se teprve v současné době daří rozkrýt příběh tohoto transportu v jeho čisté podobě a zbavit jej interpretačních nánosů pozdějších let.

Impuls k instalaci nové informační pamětní desky vzešel z roztocké radnice, která se snaží aktivně připomínat i jiné události z bohaté historie města. Díky otevřenému přístupu k vlastní historii a také s ohledem na politický vývoj v poslední době se postupně mění charakter pietních aktů v Roztokách, při nichž ubývá fráží a připomínka získává na aktuálnosti.

Pavla Plachá

Zpráva o pracovním semináři Únor 1948

Dne 19. února 2018 se v budově Akademie věd České republiky (AV ČR) konal pracovní seminář *Únor 1948* s podtitulem *Cesta k převratu a jeho důsledky*, který organizoval Historický ústav AV ČR ve spolupráci s Ústavem pro studium totalitních režimů. Akce se uskutečnila pod záštitou místopředsedy Akademie věd Pavla Barana. Cílem setkání bylo

nejen připomenout si výročí 70 let od únorových událostí, ale také analyzovat příčiny komunistického převratu a jeho následky.

Po úvodním slovu statutárního zástupce ředitele Historického ústavu AV ČR Jana Němečka a ředitele Ústavu pro studium totalitních režimů Zdeňka Hazdry byla zahájena první sekce, jejíž příspěvky se týkaly úno-

ra 1948 v právním a mezinárodním kontextu.

V prvním příspěvku se děkan Právnické fakulty UK Jan Kuklík věnoval ústavním aspektům převratu, poté následoval příspěvek Jindřicha Dejčka z Historického ústavu AV ČR *Komunistický převrat v Československu v kontextu akcelerující studené války v Evropě 1947–1948*, který se zaměřil

na mezinárodněpolitickou rovinu únorových událostí. Naopak do oblasti vnitropolitické směřoval Jiří Kocian z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR s tématem *Osudové proměny českých politických stran*. Sekci zakončila Zlatica Zudová-Lešková s příspěvkem *Medzi politickým taktizovaním, kompromisom a prevratom* s podtitulem *Jedinečné poučenie z dejín Slovenska od jesene 1947 do zimy 1948*.

Druhá sekce se zabývala následky únorového převratu. Marián Lóži z ÚSTR vystoupil s tématem *Význa-*

my února 1948 pro regionální úroveň KSČ. Reflexi těchto událostí, pro další osud Československa tak tragických, přednesl Jaroslav Šebek z Historického ústavu AV ČR, jenž se věnoval *Transformaci akcentů národních tradic po roce 1948*. Sekci završil Milan Bárta z ÚSTR s příspěvkem *Lidové milice mezi bezpečností a stranou*.

Závěrečná sekce se věnovala hospodářským aspektům tohoto citlivého tématu a dopadům převratu na československou ekonomiku, kam směřovaly příspěvky Jana Sla-

vička z Historického ústavu AV ČR *Únor 1948 jako předpoklad hluboké přeměny spotřebního družstevnictví v letech 1948–1952* a Jiřího Urbana z ÚSTR *Problémy a nálady na venkově v předvečer kolektivizace*.

Formát pracovního semináře byl vybrán záměrně, aby byl dostatečný prostor pro diskusi po každém bloku příspěvků. Tento cíl byl splněn, do debaty se zapojila většina z přítomných. Samotný pracovní seminář navštívilo více než 60 účastníků.

Daniela Němečková

Workshop k pracovní migraci mezi Východem a Západem

Zahranční dělníci v Evropě v 60. až 80. letech minulého století

Ve dnech 27.–28. února 2018 proběhlo v prozatímních prostorách Ústavu pro studium totalitních režimů (ÚSTR) v Hadovka Office Parku v Praze 6 pracovní setkání uspořádané ÚSTR (Ondřej Vojtěchovský) ve spolupráci s Pracovní skupinou pro výzkum studené války (Cold War Research Group – CWRG, dále jen „pracovní skupina“).

Nejprve stručně představíme tohoto nového, a až teprve nedávno vzniklého, na poli srovnávacího výzkumu soudobých evropských dějin velmi aktivního partnera: pracovní skupina zahájila svou činnost v lednu 2017 jako součást Ústavu pro studium strategických regionů FF UK. Záměrem jejich zakladatelů bylo vytvořit v rámci UK pracoviště pro mezinárodní a interdisciplinární výzkum. Ústředním tématem výzkumu je místo Československa v politice sovětského bloku a mezi zeměmi třetího světa (mj. také při pomoci rozvojovým zemím). Téma migrace rezonuje s naléhavou silou právě v posledním desetiletí v souvislosti s destabilizací části blízkovýchodních a též severoafrických států a s nárůstem ilegálního přistěhovalectví nebo spíše běženectví před důsledky vnitřních i multinacionálních konfliktů.

Problém migrace za lepší budoucností není sám o sobě ničím novým.

Do značné míry jde i v současné Evropě o možnost tento fenomén kontrolovat a zaměřovat pozitivním směrem. Jakým způsobem se s příchodem pracovních sil z hospodářsky nerozvinutých zemí vyrovnávaly někdejší evropské socialistické země? Tato i další otázky byly předmětem výše uvedeného pracovního setkání. Kromě zástupců českých pořadatelských institucí na něm vystoupili mladí badatelé – vlastně především badatelky, což se při podobných akcích nevidí tak často – z několika zemí. Nejvíce byly zastoupeny země bývalé Jugoslávie, dále Německo a Maďarsko. Příspěvky byly předneseny v angličtině, akce měla důsledně pracovní ráz s dostatečným prostorem pro živou a dělnou diskusi.

K jednomu z možných kořenů dlouholetých potíží Evropy s přistěhovalectvím z Afriky se mezi jinými vyjádřila Marcia C. Schenk z Humboldtovy univerzity v Berlíně v úvodním vystoupení na téma *Mosambičtí a angolští „gastarbeiteři“ v Německé demokratické republice v letech 1979–1990*. Tento příspěvek zaujal širokým orálním výzkumem, vycházel z více než 250 rozhovorů s bývalými hostujícími dělníky o jejich zkušenostech v NDR i o potížích s reintegrací po návratu do domovských zemí.

Alena K. Alamgir, badatelka českého původu, která v současné době působí na univerzitách v Exeteru a v Lipsku, vystoupila s přednáškou s poněkud provokujícím názvem *Ubytovna, hospoda a vězení: vietnamští a kubánští dělníci v Československu 80. let minulého století*. Při přípravě vystoupení vycházela z její doktorandské práce analyzujícího z jejího případu vyšetřování zahraničních dělníků podezřelých z násilné trestné činnosti. Figurovalo v nich 30 osob vietnamské národnosti, v dalších 13 případech šlo o Kubánce a tři byli Poláci. Zahraniční dělníci neměli ve vzácných chvílích volna jinou možnost zábavy než jít do hospody, kde pod vlivem alkoholu stačilo málo a došlo ke rvačce motivované neporozuměním historickým zkušenostem Vietnamců, oboustrannými předsudky až rasismem.

Z bloku příspěvků zacílených na jugoslávské téma uvedme vystoupení Ljubici Spaskovské z Univerzity v Exeteru s názvem *Budování lepšího světa*, zaměřené na rozvojovou pomoc jugoslávských stavebních firem zemím třetího světa. Badatelka s úctyhodným přehledem o jugoslávské politice „vývozu“ přebytečných pracovních sil v oblasti stavitelství a štábní kultury stavebních firem se pokusila odpovědět na řadu otá-

zek spojených s rolí Jugoslávie jako dodavatele moderních výrobních kapacit pro „Globální Jih“ v kvalitě srovnatelné v určitých parametrech se západní úrovni.

Maďarský účastník workshopu Bálint Tolmar (z téže univerzity) se zaměřil na kubánské ženy zaměstnané v maďarském textilním průmyslu. Spíše než popis organizace tohoto segmentu zahraničních pracovních sil u našich sousedů zaujal exkurz do oblasti oboustranně předsudečného vnímání – na straně poskytovatele pracovních sil i na straně příjemců. Zatímco kubánští diplomaté pova-

žovali maďarské prostředí s rysy reformní ekonomiky za škodlivé pro socialistické uvědomění svých občanek, maďarské „matky domácích krbů“ vnímaly exotické Kubánky jako nežádoucí konkurenci a nebezpečí pro své partnery.

Z domácích účastníků akce na závěr připomeňme vystoupení Ondřeje Vojtěchovského (ÚSTR a FF UK) na téma *Naši dělníci dočasně zaměstnaní v socialistickém Československu. Jugoslávští dělníci v ČSSR v letech 1969–1989*. Autor zdůraznil, že Československo bylo jednou z nejvíce industrializovaných zemí východního

bloku a trpělo nedostatkem pracovních sil. Soustředil se na argumenty v interní diskusi československých vládních úřadů posuzujících pozitiva a negativa získání jugoslávských dělníků a firem stejně jako na důvody, které vedly představitele Jugoslávie k podpoře vyslání svých občanů do ČSSR.

Všechny přednesené příspěvky budou publikovány ve vhodném zahraničním periodiku, především s ohledem na zájem vnést zpracovávané téma do širšího povědomí mezinárodní historické obce.

Markéta Doležalová

Výzva Památníku Terezín

Vážení čtenáři,

rádi bychom požádali ty z Vás, kdo mají doma jakékoli dokumenty, předměty či fotografie spojené s nacistickou perzekucí na území naší republiky, zda byste nám je mohli věnovat. Především nás zajímají předměty a dokumenty spojené s osobami vězněnými v Terezíně a Litoměřicích, ale uvítáme i ty, jež dokumentují věznění v dalších koncentračních táborech, věznicích, káznicích i jiných nacistických perzekučních zařízeních.

Prosíme o případné e-mailové reakce na vyzva@pamatnik-terezin.cz

Děkujeme za pozornost, především za naše budoucí generace! Pracovnice a pracovníci Památníku Terezín

